

P R Á V N Ě H I S T O R I C K Á K O N F E R E N C E V P R A Z E 19.—20. Č E R V N A 1957

Ve dnech 19.—20. června 1957 se konala v budově presidia Československé akademie věd v Praze celostátní právněhistorická konference, pořádaná Kabinetem dějin státu a práva v ČSR (1. oddělení Ústavu práva ČSAV). Na konferenci bylo předneseno 10 referátů a 5 hlavních diskusních příspěvků; referáty byly věnovány problémům dějin státu a práva v Československu, v nichž tkvělo těžiště konference, hlavní diskusní příspěvky ostatním otázkám právních dějin. V diskusi bylo proneseno celkem 116 diskusních příspěvků. Konference se zúčastnilo více než sto hostů, mezi nimi zástupci zejména právnických fakult Karlovy a Komen-ského university, pražské a brněnské filosofické fakulty, Historického ústavu ČSAV, Slovanského ústavu ČSAV, Ústavu pro jazyk český ČSAV, Čs. akademie zemědělských věd, pražského a bratislavského Státního ústředního archivu atd. Protože thema konference bylo široké, účastnila se řada hostů pořadu toliko s tematikou je zajímavější, takže průměrný stav účastníků čtyř polodenních zasedání se pohyboval mezi 35 až 60 přítomnými.

Konferenci zahájil a ve svém projevu vytkl její hlavní úkoly vedoucí Kabinetu dějin státu a práva v ČSR Ústavu práva ČSAV univ. prof. JUDr. Václav V a n ě č e k, člen korespondent ČSAV, vedoucí katedry dějin státu a práva na právnícké fakultě Karlovy university. Uvítal přítomné zástupce vědních oborů souvisejících s právní historií a vzpomněl prvního zasedání čs. právních historiků, jež se konalo před 27 lety. Zdůraznil celostátní ráz současného zasedání a po stránce vnitřní jeho ráz vědecké kompletnosti. Zvláště potěšující okolností je, že k uspořádání konference dochází v době, kdy lze mít za to, že někdejší stagnace vědecké práce právněhistorické je na většině jejích úseků zcela překonána. Dnes je již dokonce možno mluvit o určitém rozmachu právněhistorické tvůrčí práce v Československu za posledních asi tak pět až šest let.

Účelem konference bude pojednat v první řadě o současném stavu a o vyhlídkách, o kladech a nedostacích, o výsledcích i o desiderích jednotlivých úseků naší právněhistorické práce. Avšak vedle toho jsou tu i cíle jiné. Bylo by třeba při této příležitosti veřejně se rozhovět i o celkové organizaci a plánování práce vědecké, pedagogické i popularizační na všech našich úsecích a nevyhnout se otázce, jak přispět efektivně také k náležité koordinaci právněhistorické práce na všech pracovištích, kde se studují otázky dějin státu a práva. Sem by patřily úvahy o organizační struktuře a celkovém zaměření našich hlavních pracovišť (kabinetů, kateder, oddělení ústavů atd.), návrhy na výchovu vědeckých kádrů a vytvoření snad nějakého celostátního koordinačního a kooperačního střediska pro všechny obory právní historie u nás a ovšem i návrhy a podněty k přípravě eventuální širší právněhistorické konference za účasti v první řadě pracovníků z SSSR a zemí lidově demokratických.

Důležitou okolností je, že se konference sešla právě po zasedání Ústředního výboru KSČ ve dnech 13.—14. června, jehož resoluce bude nyní i pro právní historii východiskem pro další práce a samozřejmě také pro toto rokování. Právní histo-

rikové jsou si vědomi toho, že stojí na jedné z nejexponovanějších posic ideologické práce. Výsledky jejich činnosti se promítají hluboko do ideového formování mas, ať přímou cestou výchovy právníků nových a převýchovy právníků starších, nebo nepřímou tím, že výsledků jejich práce použijí pracovníci v jiných oborech, historici, právníci, ekonomové, linguisté, národopisci, archeologové a jiní. Každý dogmatismus a subjektivismus musí být jejich práci vzdálen. I pro ně platí, aby z ní vymýtili »živelnost, ideologickou pasivitu a bezideovou rozbředlost«, jak je to dobře vystiženo ve zmíněné resoluci ÚV KSČ. Se zadostučiněním lze konstatovat, že právní historikové již dávno pracují tímto způsobem, že se plánovitě zaměřují »na zpracovávání děl, která dají odpověď na závažné otázky společenského vývoje«, jak to na společenských vědách požaduje resoluce ÚV. Již po několik let plní požadavek vyslovený v této resoluci, totiž »prohlubování a rozšiřování spolupráce všech socialistických zemí na zásadách proletářského internacionálního, věrnosti idejím marxismu-leninismu a odkazu Říjnové revoluce« a požadavek pracovat k tomu, aby »veškerá inteligence přijala marxistický světový názor a překonala všechny přežitky minulosti«.

Poté přednesl pozdrav VI. sekce ČSAV právněhistorické konferenci akademik prof. PhDr. Jan E i s n e r a předsednictví schůze se jako zástupce slovenské právní historie ujal doc. JUDr. Martin V i e t o r (právnícká fakulta Komenského university). V dalším jednání konferenci předsedali také prof. JUDr. Jaroslav P o š v á ř (Slovanský ústav ČSAV, odbočka Brno), JUDr. Jaroslav H o u s e r (Kabinet dějin státu a práva v ČSR Ústavu práva ČSAV) a JUDr. Jiří K e j ř (týž Kabinet). Zapisovatelem konference byl JUDr. Vladimír P r o c h á z k a a Vladimír R ů ž i č k a (týž Kabinet). V návrhové komisi zvolené z plena v dopoledním zasedání prvního dne, která ve dvou schůzích připravila podle průběhu jednání a požadavků jednotlivými řečníky vznesených návrh resoluce, doplněný plnem v závěru konference, zasedali vedle jmenovaných už prof. Dr. Vaněčka, doc. Dr. Vietora, prof. Dr. Pošváře a Dr. Procházky rovněž JUDr. Miloslav D o l e ž a l (právnícká fakulta Karlovy university) a PhDr. Emanuel J a n o u š e k (Kabinet dějin zemědělství Čs. akademie zemědělských věd).

Konference probíhala podle stanoveného programu jednotlivými referáty a hlavními diskusními příspěvky, o nichž se vždy ihned rozvinula diskuse. Při některých přednáškách, jejichž námět tematicky a časově souvisel, se konala diskuse společná.

REFERÁT I.

Prof. Dr. Václav V a n ě č e k:

K problematice před slovanského a nejstaršího slovanského období dějin státu a práva v Československu

Thema zcela přesahuje možnosti referátu a v budoucnu bude potřebí mu věnovat zvláštní konferenci. Jeho námětem je doba, kdy stát a právo v pojetí marxistické nauky neexistovaly. Avšak přesto musí tento námět být předmětem právněhistorické konference, neboť v této době je klíč k pozdějšímu vývoji feudálního státu a práva. I v SSSR se počíná nahlížet, že době vzniku státu a práva byla dosud věnována nezaslouženě malá pozornost, a proto se na ni stále více počíná koncentrovat zájem.

V tomto směru je možno se opřít zejména o bohaté výsledky bádání archeolo-

gického, jež nyní co do vztahů mezi lidmi musí zhodnotit především právně-historická nauka. Literatura věnovala v tomto směru pozornost částečně toliko problematice keltské, avšak zcela stranou zůstalo důležité období germánské a římsko-germánské, jakož i raná doba slovanská. I když se rozsáhle přihlédne k práci archeologů, pro právní historii tu musí hlavním základem zůstat studium památek písemných, jichž od doby římsko-germánské není počet právě nejmenší. Blízká příbuznost jednotlivých národů, podobnost podmínek hospodářských a účast četných národů v průběhu osídlení tu vytvářejí příznivé možnosti pro aplikaci srovnávací metody. Zvláštní význam tohoto období tkví dále v tom, že zde existuje nepopíratelné společenství problematiky české a slovenské.

Základní otázkou je zhodnocení povahy četných těch »království«, »říší« a »států«, o nichž nás tak hojně zpravují prameny. Zjištění, jak dalece tu nastaly rozpory mezi jednotlivými třídami, bude základem marxistické klasifikace těchto útvarů. Na podkladě dosud známého materiálu lze nejjasnější náběh k vytvoření státu konstatovat u Keltů, kde byla mocně rozvinutá aristokracie a počaly se objevovat známky zřízení otrokářského. Germánská expanse však přerušila další vývoj keltského státu.

Studium této doby přináší nutnost vytvořit zcela nové pojmy pro vztahy mezi kmeny na přechodu teprve k raně feudálnímu státu. Tak kmenovou superposicí je vztah mezi kmeny, jež sice dále žijí ve vnitřní prvotně pospolné svobodě vedle sebe, avšak z nichž jeden poskytuje druhému určité výhody, práce a služby. Při superposiční hegemonii, charakteristické na příklad pro zřízení Markomanů, vystupuje jeden kmen nad řadou jiných. Mezikmenovou poplatností rozumíme ony práce jedněch pro druhé. Prvotně pospolná společnost zažívá v tomto období dalekosáhlé změny ve své rodové skladbě; při podmaňování jednoho kmene druhým se rozkládá rodové zřízení podmaňovaného (desintegrace), při vymanění se z cizího jha se rodové zřízení opět konsoliduje (reintegrace).

»Říše« Samova byla patrně kmenovým svazem, jehož centrum bylo asi buď v Čechách v povodí Ohře nebo na západ od Čech. Tomu nasvědčuje skutečnost nezájmu Byzance o ni, jež vede k závěru, že ležela ve sféře francké, nikoli byzancké; ve vlastních Čechách nezůstala také žádná tradice tohoto svazu.

Pro studium vzniku státu a práva u Slovanů nemáme tak pevné opory archeologické jako pro dobu starší, neboť výzkum tímto směrem není ještě dosti intenzivní. Blízké příbuzenství s ostatními Slovany i jinými »barbarskými« národy vedou tu k možnosti úspěšného uplatnění metody srovnávací. Velkomoravská říše má už nepochybnou tradici, již však sotva bude lze navázat na Sama. Bude potřeba osvětlit lépe úlohu vérozněstů a zejména probádat otázku, jak dalece se vedle vlivu na organizaci církevní uplatnil vliv byzancké misie na organizaci politického života a potom zejména na právo této »říše«.

V diskusi podtrhl Dr P r o c h á z k a, že referát ukazuje na nové možnosti společné problematiky nejen české a slovenské, nýbrž i slovanské vůbec. Nejnovější zejména polské výzkumy objevily značnou i územní koncentraci Slovanů, která musí být významným předpokladem blízkosti jejich institucí společenských. ČSAV má dobrou možnost, aby spoluprací řady svých pracovišť, jímž tato tematika je blízká, přispěla k nabytí dalších nových poznatků v oblasti ve všech směrech tak významné. Některá nova v předneseném referátu mají pak význam daleko širší než toliko pro tento časový úsek. Tak na příklad nastíněné pojetí desintegrace a reintegrace lze uplatnit i při studiu šlechtického rodu za feudální rozdrobenosti nebo selské rodiny docela až v údobí panovnického absolutismu.

Akademik E i s n e r prohlásil, že podle archeologických výzkumů rozkvět Velké Moravy předčí i Kyjev, k jehož rozmachu dochází nadto v době pozdější. Moravská produkce zejména řemeslná, jež proniká jednak do Čech, jednak na Slovensko, dává vzniknout jednotnému civilizačnímu typu v celém obvodu dnešního Československa.

JUDr Jaromír K i n c l (právnícká fakulta Karlovy university) upozornil, že při studiu otázky Samovy říše je potřebí zvláště kriticky hodnotit jediný pramen zpráv o ní, Fredegara. Jeho kronika je pramenem velmi nespolehlivým.

Prof. Dr. Dimitrij K r a n d ž a l o v (Vysoká škola pedagogická v Olomouci) žádal, aby zvláštní pozornost se věnovala otázkám rychlého zániku jedněch etnických celků pod nadvládou druhých. Přitom je třeba přihlížet k tomu, že i u podrobených národů probíhá jejich svébytný vývoj dále, ovšem v nových formách; jazykově, nábožensky a kulturně na stranu podmanitelů se nejdříve přidávají horní vrstvy podrobené společnosti. Chybná a dnes už odstraňovaná periodisace sovětských dějin nejstaršího období pramenila především z neznalosti právních dějin a správné marxistické klasifikace příslušných politických útvarů.

HLAVNÍ DISKUSNÍ PŘÍSPĚVEK I.

Doc. JUDr. Josef Klíma (Orientální ústav ČSAV):

K naší právní orientalistice

Důležitost řecké a římské kultury pro dějiny Evropy a tím i našich zemí nepotřebuje zvláštního zdůraznění. Řecko a Řím však do jisté a v mnohém velmi značné míry stojí na základech kultur orientálních a odtud také v oboru právních dějin pramení zájem i o právní dějiny orientu. Orient ovšem zahrnuje celou oblast až po Tichý oceán; právní orientalistikou v užším smyslu rozumíme však toliko studium právní kultury jeho nejvýznamnějšího centra, Malé Asie a Mesopotamie, jež jsou oblastí kultur klínového písma.

Výzkum této tematiky naráží na mimořádné obtíže písma a jazyka a předpokládá rozsáhlé znalosti povšechně kulturní («realie»), zvláště pak práva řeckého, římského a juristické papyrologie. Rozsáhlý materiál je zpracován minimálně a vzrůst počtu nově nacházených hmotných dokumentů, shromažďovaných v museích celé Evropy, den ze dne předstihuje badatelské možnosti, jež nadto jsou omezeny nutností specialisace buď podle doby nebo podle území.

Naše právní orientalistika se tedy snaží alespoň o zachycení některých výsečí rozsáhlé materie. V popředí zájmu je komentovaná edice nejdůležitějších legislativních sbírek, antologie textů a úřednické korespondence, nástin hospodářských a sociálních problémů, některé monografické práce o jednotlivých institucích a konečně práce o nejmladším období hellenistickém. Územně se tento výzkum soustřeďuje vedle především klínopisné oblasti na starý Egypt, hebrejskou oblast, raný islám, starší období indických dějin a starší období dějin Dálného východu.

V diskusi JUDr. et PhDr. Zdenka P o l í v k o v á (Praha) upozornila na obdoby mezi právem římským a islámským: i islámské právo má na příklad své quatuor doctores. Důležitým pramenem jsou památky cestopisné. Islámské právo proniká do práva evropského zejména v oblastí předpisů směnečných a obchodních.

Dr. D o l e ž a l žádal, aby zájem právní orientalistiky se nesoustředil jen na dobu starší, nýbrž i na pozdější. Islámský feudalismus má značný význam na příklad pro studium práva slovanského, především bulharského. K tomu připo-

menul prof. PhDr Jindřich Š e b á n e k (filosofická fakulta Brno), že těmito otázkami se na brněnské universitě zabývá doc. PhDr Josef Kabrda.

HLAVNÍ DISKUSNÍ PŘÍSPĚVEK II.

Dr Jaromír K i n c l:

Vědecká práce v oboru antických právních dějin u nás

Hlavním dnešním nedostatkem studia antického práva u nás je naprostý téměř nedostatek marxisticky vzdělaných specialistů-romanistů. V oboru dějin práva řeckého není pak tradice u nás vůbec žádná.

Římské právo klade problémy jednak vědecké, jednak pedagogické. Proti buržoasnímu dogmatickému chápání dějin římského práva je potřeba je vykládat historicky s přihlédnutím ke všem důležitým momentům ekonomickým a politickým. Sovětské zkušenosti jsou v tomto směru nevelké. Nejnověji byl opět opuštěn Peretěrskej a Novickij, kteří se obrátili proti dogmatickému pojmání dějin římského práva, jež se znovu v právníké pedagogice počíná uplatňovat i v SSSR.

V diskusi uvedl prof. Dr V a n ě ě k, že římské právo má mimořádný význam pro dějiny státu a práva v Československu vzhledem k jeho recepci, jež částečně od konce 14. století a v plném rozsahu pak v době rozkladu feudalismu proběhla i na našem území. Také v tomto směru je naprosto nutný historický a ne dogmatický výklad.

Studium římského práva jest a musí být podle Dr K e j ř e základem vzdělání jak právníků vůbec, tak právních historiků zvláště. Jeho omezení u nás na vysokých školách v posledních letech nebylo správné. V oboru vědy je studium římského práva mocnou zbraní našeho kontaktu se zahraničním právněhistorickým světem.

V otázce římského práva nelze, jak pravil Dr D o l e ž a l, směřovat aspekt vědecký s pedagogickým. U nás nikdy nedošlo k úplnému zrušení vyučování římskému právu na právnických fakultách. Potíží tkví v tom, že tento obor je dnes obsazen jinými pracovníky než romanisty ex professo. Požadavek pěstování antických dějin státu a práva neznamena však požadavek obnovení římského práva jako samostatného předmětu na právníké fakultě.

Dr P r o c h á z k a poukázal na to, že omezení vědeckého studia římského práva i jeho výuky na vysokých školách je neblahou specialitou naší. V Polsku, Jugoslávii, Bulharsku a Maďarsku k něčemu takovému dnes už nedochází. Prof. Dr P o š v á ř podtrhl, že pro budoucnost tkví nebezpečí zejména v nedostatečné znalosti latiny u nejmladší generace. K tomu poznamenal doc. Dr V i e t o r, že z bratislavské fakulty už co do studia římského práva vyšel významný podnět směřující k rozšíření přednášek.

REFERÁT II.

Dr Jiří K e j ř:

Právněhistorická problematika feudálního českého státu do husitského období

Tento úsek našich právních dějin je zpracován dosud poměrně nejlépe. V minulých letech se sice častěji objevil zcela nevědecký náhled o menším významu

a odlehlosti této doby, jenž se snažil ovlivnit směr bádání, nyní však už je naštěstí překonán. V žádném případě ovšem nebude tento úsek mít dnes ono domínující postavení, jakému se těšil dříve.

Studium této doby má mimořádnou cenu metodickou pro výzkum i pozdějších období. Odborník si zde nejlépe osvojí pracovní metody historické práce, a proto každý historik by měl projít studiem této doby. Význam této skutečnosti vyvěrá jednak z používání vybroušených již dnes metod pomocných věd historických, jednak z nutnosti nejtěsnější spolupráce mezi jednotlivými vědními obory všech společenských věd. Na rozdíl od studia dob pozdějších netkví zde při práci s prameny obtíž v jejich výběru — prameny nejsou tak hojné, nýbrž v kritickém posouzení hodnoty a významu pramenu. Pro řadu prací je třeba studovat prameny především rukopisné, z nichž četné jsou mimo území našeho státu. Nelze také již dnes být spokojenu s řadou tištěných pramenných edic, a proto vedle vydávání pramenů dosud netištěných se důležitým článkem programu práce stávají kritické reedice textů.

Naše historická věda doznala značné újmy tím, že proti někdejší dobré tradici přestala se strany historiků jejich spolupráce s právními historiky, ač právě u historiků-marxistů by bylo možno čekat pravý opak. Tím dochází k zcela svévolnému posuzování právních památek, pokud docela ne k jejich neznalosti. Typickým příkladem takového postupu je pojem »správních dějin«, který si v posledních letech naše historická věda vytvořila a pod nějž zcela mylně zahrnuje i dějiny zákonodárství a soudnictví. Přitom správní organizace je podávána zcela povrchně. Kdyby naopak právník rozebral normy jen dogmaticky, historikové by první bili na poplach; sami však přešli do extrému opačného.

Z temat, která by si především zasloužila zpracování, jsou právní úprava držby nemovitostí, právo »soukromé« a právo horní. V oboru dějin státu a práva za husitského revolučního hnutí je v naší nauce velká mezera, jejíž řešení je úkolem generačním. Zvláštní zájem by měl být soustředěn na studium ideologických proudů, kde práce právněhistorická se zvláště typicky stýká s jinými vědními obory; zvláště je tu potřebí dobrých znalostí scholastické filosofie a práva římského a kanonického. Po stránce technické tu usnadňuje práci výměna fotokopii rukopisů se zahraničím, která však u nás není ještě dostatečně rozvinuta.

V diskusi upozornil PhDr Emanuel M i c h á l e k (Ústav pro jazyk český ČSAV) na novou právní terminologii, která se objevila v období husitského hnutí, resp. na to, jak nové poměry daly nové významy starým termínům.

Prof. Dr V a n ě č e k zdůraznil, že tematika, již se zabýval přednesený referát, byla dosud klasickou doménou právní historie. Toto privilegované postavení nemůže už mít nadále. Avšak to také neznamená, že by se této době neměla věnovat význačná pozornost. Zájem zahraničních odborníků, a tu zejména sovětských, je v oboru dějin českého práva soustředěn především na 13. a 14. století, které pro studium srovnávací má mimořádný význam. Už proto nelze zaostávat a čekat, nýbrž novým studiem podávat pravdivější obraz této doby. Nepochybná mezera je v této době v oblasti studia městského práva.

Základním úkolem právněhistorických prací v tomto dějinném úseku jest, jak pravil Dr P r o c h á z k a, výzkum toho, jak dalece se v právu odrazily ideové proudy husitského hnutí. Platí to o všech oborech práva, zvláště však o právu trestním (odstraňování společenských rozdílů — 4. artykul pražský). Stejně má

význam prozkoumání příčin a povahy rychlého mizení revolučnosti husitského práva, jež v několika málo letech veplulo zcela do starých kolejí.

Prof. Dr. Šebánek prohlásil, že základním pramenem pro studium tohoto období jsou listiny, jímž ostatní prameny a mezi nimi i kronikářské zprávy zcela ustupují. Z toho vyplývá význam kritického diplomatáře. Důležitou skutečností je otázka, kde jsou právní prameny uchovány, protože tak lze stanovit, komu byly určeny (uložení zachovaných rukopisů statutů Konráda Oty u církevních institucí). Horní právo jihlavské a štiavnické bude potřeba srovnat s horním právem saským a italským.

Tento diskusní příspěvek vyvolal polemiku. Prof. Dr. Vaněček postuloval primárnost společenského vztahu před dokumentem. To, co pravil prof. Šebánek, platí jen tam, kde je dokument, avšak právo existuje i mimo písemné zachycení. K tomu dodal Dr. Procházka, že středověké právo má typicky absolutní povahu, je chápáno jako věčné. Proto jeho zachycení různým způsobem nemá význam tak velký a zejména nelze vyvozovat vše z toho, kde se dotyčný dokument našel; na př. Ruská pravda je známa jen z přepisu církevních institucí, a přece obsahuje právo povýtce světské. Dr. Janoušek vystoupil proti přeceňování pramenů normativních a narrativních. Prof. Dr. Pošvář žádal, aby při pořizování edic historik těsně spolupracoval s právním historikem; tak se odstraní možnost vadného pojetí edice s toho i onoho hlediska. Prof. Dr. Šebánek zdůraznil, že za zachování většiny listin vděčíme církevním institucím. Na rozdíl od Uher hrají u nás šlechtické archivy úlohu minimální.

PhDr. Josef Nuhlíček (Státní ústřední archiv, Praha) podtrhl nutnost spolupráce právních historiků s archiváři. Zpřístupnění nového a neobyčejně hojného materiálu vytváří tu nové předpoklady další vědecké práce. Jest také na iniciativním zájmu právní historie, aby spolupůsobila při vydávání pramenů, jež pro ni jsou nejvýznamnější. K tomu na význam edice poukázal i JUDr. Jiří Kloubouch (Kabinet dějin státu a práva v ČSR Ústavu práva ČSAV). V archivní službě by vedle školených archivářů měli být zaměstnávání rovněž i právníci s právněhistorickým vzděláním.

Dr. Janoušek v souvislosti s předneseným referátem upozornil na nutnost studovat intenzivněji i mezinárodní vztahy a v jejich rámci také poměr Čech k římskému imperiu.

Na závěr diskuse k svému referátu odpověděl Dr. Kejř na řadu připomínek. Zejména poukázal na to, že listina je vždy právním pramenem, neboť zachycuje právní vztahy. Zcela mylné je rozlišování, které se objevilo v nové historické literatuře, mezi listinami a právními prameny. U nás kritika pramenů nebyla dosud dostatečně hluboká. Pokud jde o horní právo, bude také potřeba prozkoumat vliv Kutné Hory a Štiavnice na horní právo polské.

HLAVNÍ DISKUSNÍ PŘÍSPĚVEK III.

Prof. JUDr. Jiří Cvetler (Slovanský ústav ČSAV, odbočka Brno):

Soudobý stav právní byzantinistiky a její možnosti v Československu

V úvodu a závěru svého příspěvku podtrhl přednášející význam zejména mezinárodních vědeckých konferencí vůbec pro porozumění mezi národy a lidmi.

Právní byzantinistika se při dnešním stavu pramenů může pěstovat kdekoli na

světě. Její význam pro poznání slovanského světa je nepochybný, a proto by se měla těšit pozornosti i u nás. Ve světové nauce se dnešní bádání pohybuje ve třech směrech. Prvním je vydávání pramenů (Basiliky a Tipukejtos), druhým velký spor o genesi hlavních pramenů — *Nomoi georgikoi* — mezi naukou sovětskou (Levčenko, Lipšicová), jež zdůrazňuje podíl slovanské občiny, a naukou západní, především německou (Dölger), která se drží staršího výkladu, a konečně třetím úsilí o napsání systematických dějin byzantského práva (Ostrogorski).

U nás pro studium byzantské kultury se vydává sice časopis mimořádného mezinárodního významu, »Byzantinoslavica«, jenž je jakýmsi mostem mezi západem a východem, avšak našich vlastních studií je v něm málo a právní byzantinistika leží zcela ladem. Je to podivné zvláště v době, kdy se zdůrazňuje naše nezávislost na západu a přitom se nevytvářejí možnosti pro studium nejbližších východních kultur. Upadající znalost řečtiny tyto možnosti téměř anuluje. O mnoho lepší v tomto směru byla na př. situace naší kultury v době reformace (Blahoslav, Žerotín).

V diskusi akademik prof. Dr. Antonín Salač rozebíral otázku lepší výbavy vědeckého dorostu co do znalostí antických jazyků a otázky techniky výměny publikací z oboru byzantinistiky. Závěrem postuloval těsnější spolupráci mezi linguisty a právními historiky.

Dr. Procházka zdůraznil, že bez výzkumu v oblasti právní byzantinistiky není dobře možné studium právní slavistiky. To, že naše věda v tomto směru tak zaostala, je následek krátkozrakého opouštění studia dějin starších dob. Za daného stavu věcí je neodpustitelným prohřeškem, že prof. Dr. Cvetler, jenž jako jediný náš vědecký pracovník by mohl zde alespoň částečně zjednat nápravu, zpracovává ve Slovanském ústavu v Brně thema, jež by bylo možno svěřit jakémukoli jinému historikovi.

Prof. Dr. Krandžalov ukázal na důležité úkoly byzantinistiky i právní byzantinistiky pro dějiny slovanských národů. Tak je potřebí studovat otázku rozkvětu Velkomoravské říše, významu Slovanů při stěhování národů, přímého vlivu *Nomoi georgikoi* v Bulharsku atd.

Prof. Dr. Cvetler odpověděl poté jednotlivým účastníkům diskuse.

HLAVNÍ DISKUSNÍ PŘÍSPĚVEK IV.

Prof. Dr. Josef Tureček (právnícká fakulta Karlovy university):

Otázky naší kanonistiky a dějin poměru státu a církve

Příspěvek nebyl přednesen, protože přednášející se nedostavil. K stanovenému tematatu promluvil proto přímo Dr. Kloubouh. Závažným úkolem kanonistiky podle něho jest netoliko studium vnitrokanonického režimu, nýbrž i jeho vztahů k světskému právu na území ČSR. Pro přednostní zpracování pokládá za nejdůležitější otázku hranic působnosti církevního práva a jeho skutečné aplikace, institucionálního vývoje církevního aparátu (v tom zejména konsistoriálních soudů) a konečně poměru státu a církve se zřetelem zvláště k brzké emancipaci státu.

Prof. Dr. Vaněček zdůraznil, že kanonické — a vůbec církevní — právo se dnes na fakultách nepřednáší jako zvláštní předmět se zvláštní zkouškou, avšak jeho vědecký výzkum je nutným předpokladem pro pochopení dějin našeho státu

a práva. Proto je třeba je pěstovat, i když ne nutně v souvislosti s přednáškami na právnických fakultách. PhDr. Antonín Haas (Státní ústřední archiv, Praha) upozornil na možnosti srovnávání, jež dávají právě zpracovávané archivy církevních institucí. Bylo by dobře, aby jejich inventáře byly opatřeny úvody se správně-právním výkladem. Bývalý Archiv země České má důležitou sbírku opisů akt congregationis de propaganda fide. K tomu se i Dr. Kejř zmínil o ohromném množství našich dosud neprobádaných kanonických rukopisů.

REFERÁT III.

Karel Malý (právnická fakulta Karlovy university):

Právněhistorická problematika české stavovské monarchie

Význam stavovské monarchie v dějinách českého státu tkví v tom, že její studium je těsně spojeno jednak s dozríváním husitského hnutí, jednak s násilným přechodem k habsburskému panovníckému absolutismu po Bílé Hoře. Nástup pohusitské reakce a zvyšující se útlak poddaných jsou dva momenty základní politické důležitosti v tomto období.

Dosavadní právněhistorická nauka si v tomto období všímala toliko dějin státu, jak to souviselo s programem české politické svěbytnosti za Rakouska. Avšak i na tomto úseku zůstaly nezpracovány závažné náměty, na př. sledování vlivů husitského revolučního hnutí v stavovské monarchii, charakter stavovského státu a celá složitá třídní situace v druhé polovině 15. století, rok 1547, nová organizace státu v letech 1618—1620 a konečně zřízení jednotlivých zemí mimo Čechy.

V tomto období, v němž vrcholí české feudální právo, nebyly dosud náležitě zkoumány dějiny správy (ve vlastním smyslu) a potom všechny vlastní obory právní. Z nich především by si zpracování zasloužilo právo trestní a právo vlastnické. Zvláštní zájem by bylo potřebí věnovat rovněž právu městskému vůbec a potom dějinám kodifikací. Vzhledem k materiálu, jehož pro tuto dobu počíná být až nadměrná hojnost, bude možno dobře zpracovat, i když práce to nebude snadná, otázku, jak dalece se praxe kryla s právními předpisy (zákonnost).

V diskusi doporučil Dr. Kloubek dodatkem k předneseným návrhům další důležitá témata pro zpracování. Patří k nim mezipoddanské vztahy, recepce římského práva (jednak starší — od 13. do 17. století, jednak od 17. století druhá její vlna, táhnoucí se až k všeobecnému občanskému zákoníku z r. 1811) a právní kultura vůbec (ideologie, právní pomůcky technické, právní národopis).

Dr. Procházka upozornil, že pro studium stavovské monarchie je důležité její studium ve srovnání s poměry v Polsku, Uhrách a částečně i východním Německu. Od této doby totiž na rozdíl od západní Evropy, kde do popředí vystupuje účast měst na politickém a hospodářském životě, objevují se prvky kapitalismu a většinou zesiluje tendence k panovníckému absolutismu, je v zemích na východ od Labe vývoj určován dominující formou šlechtické monarchie.

Rovněž Dr. Janoušek vyslovil požadavek, aby se u nás více studovaly právní poměry poddaných, zejména v otázce dědického práva a odúmrťí. K tomu uvedl Dr. Procházka, že dokončení jeho práce s tímto námětem je plánováno na rok 1961.

JUDr. Jiří Veselý (Praha) proti soustřeďování zájmu na husitství podtrhl opomíjené 17. století a potom zvláště dobu Ferdinanda I., kdy byly nově organizovány úřady. V otázce zřízení mimočeských zemí upozornil na svou chystanou práci o zahraničních lénech.

K problému vztahu stavovské monarchie a husitství poukázal Dr. Kloubouch na stavovské prvky v předhusitské době a posílení postavení husitských a pohusitských měst spojil s prvními příznaky pokusů o absolutismus (opření krále o města proti šlechtě). Tomuto spojení odporoval Dr. Procházka, jenž za příčinu rozporů v klasifikaci této doby vidí opominutí silné panovnické monarchie (Karel IV., Kazimír Veliký, Ludvík Veliký) jako nutného zvláštního článku ve vývoji státní formy mezi obdobím feudální rozdrobenosti a stavovské monarchie. Husitství je nutno považovat za důležitý článek mimořádného významu ve vývoji českého státu a práva, i když jeho přímý vliv nebyl trvalejší. Avšak povaha husitské ideologie si to žádá; v tomto směru je nakonec důležitější program a záměry, než to, co se pak uskutečnilo. Dr. Doležal zdůraznil proti Dr. Veselému, že po husitském revolučním hnutí se již nic nevrátilo zcela do stejného stavu, jaký panoval před tím. K. Malý podtrhl význam ekonomických změn, jenž činí z husitství moment zřetelně zlomový. Později podobným momentem je i rok 1547.

Rovněž podle toho, co řekl Dr. Valentin Urfus (Kabinet dějin státu a práva v ČSR Ústavu práva ČSAV), není možno dobu Jiřího z Poděbrad považovat za červánky absolutismu. Jinak v období stavovské monarchie lze za nejzanedbanější úsek právní historie pokládat právo městské. Více pozornosti by také bylo potřeba věnovat zemským deskám.

PhDr. Josef Janáček (Historický ústav ČSAV) upozornil na změnu ekonomické základny na zlomu 15. a 16. století. Rok 1547 je důležitým dělítkem. V období 1618—20 je třeba lišit mezi organizací státu před r. 1619 a po něm.

Dr. Kejř vyslovil požadavek usilovnějšího studia politických ideologií v tomto období.

HLAVNÍ DISKUSNÍ PŘÍSPĚVEK V.

Dr. Jaromír Kincl:

K naší právní germanistice

Právní germanistikou «v užším smyslu» jest třeba rozumět právní dějiny nejstaršího vývoje Germánů, jejichž blízkost poměrům našim dovoluje závěry tam učiněné aplikovat srovnávací metodou i na naše poměry přechodu od rodové společnosti k feudalismu. U nás dosud této materii věnovaly příslušné pasáže jen učebnice, avšak vědecký výzkum vzhledem k tomu, že mezi Germány a Slovany jde v této době o rozdíl především toliko časový, si žádá studium hlubší.

Práce na tomto úseku je spojena s nebezpečím jejího nacionalistického traktování. To platí jak o myšlence pangermanismu, posilované zejména za nacismu, tak na druhé straně o slovanském romantismu z doby obrození, jenž viděl zidealizovaný obraz Slovanů. Proti tomu na druhé hranici germánských národů francouzská historiografie nepřihlíží k výsledkům bádání německého a stejně je tomu naopak. Zcela nedostatečný zájem byl věnován otázce římského pomezí germánských národů a římských vlivů.

Pro studium nejryzejších rodových institucí je zvláště důležité studium Germánů severních.

V diskusi prof. Dr. Vaněček upozornil, že příspěvek zcela přehlédl důležitý úsek »naší« germanistiky, t. j. právní dějiny Germánů na našem území, a to zvláště v období feudalismu (kolonisace). Podle Dr. Klaboucha bude tu potřeba pokračovat v někdejších pracích pražské německé university a reagovat na ně příslušným způsobem. Na význam studia právní germanistiky poukázal rovněž Dr. Procházka; nejnovější výzkumy zejména polské nauky o blízkém společenství Slovanů a Germánů tu otevírají nové možnosti.

Prof. Dr. Cvetler zdůraznil význam právní anglistiky jednak pedagogický — poznání zcela odchylné právní soustavy, jednak význam pro poznání institucí recipovaných do pevninských právních řádů, v tom i našeho — instituce koruny, poroty, reforma trestního řízení a pod. K tomu upozornil Dr. Procházka, že ruský právní historik Fedor Zigel' už na počátku tohoto století poukazoval na řadu podobností, např. na paralelnost tvorby práva v Anglii a v Čechách na zemském sněmu a soudu.

PhDr. Jaroslav Kudrna (filosofická fakulta Brno) se vrátil ve svém diskusním příspěvku k problematice aplikace srovnávací metody, zejména také co do vztahu k objektivnímu posuzování ceny jednotlivých konkrétních pramenů.

V odpovědi na náměty přinesené diskusí poukázal Dr. Kínel na reálné možnosti naší právní germanistiky; za daného stavu není dosti odborníků, kteří by mohli zvládnout úkoly tak četné.

REFERÁT IV.

Doc. Dr. Martin Vietor:

Zvláštní právněhistorická problematika Slovenska v rámci feudálního uherského státu (do třicetileté války)

V literatuře, naší i maďarské, není synthetického díla o dějinách práva na Slovensku. Maďarská nauka nadto včleňovala výklady o právu od r. 1526, resp. od r. 1723, do platného práva podle jednotlivých jeho oborů. Monografií je značné množství, ale speciální slovenská problematika maďarskou vědu pochopitelně nezajímala. Po druhé světové válce byly nové studie věnovány období rozkladu feudalismu, feudalismus sám pak zůstal mimo sféru zájmu. Proto před námi leží úkol zpracovat prakticky vlastně všechno; s hlediska slovenského a československého tu monografických i synthetických prací prostě není.

Pro období feudalismu lze jmenovat několik temat pro přednostní zpracování nejdůležitějších. Patří k nim úsek 10. a 11. století, otázka selských poddaných (stěhovací právo v 13. a 14. století, ohlas husitského revolučního hnutí, šoltysské obce, selské stolice), problematika měst (rozšíření měšťanského práva, partikularismus městského práva, jeho poměr k právu šlechtickému, »mateřská« města, svazy měst, tavernikální právo, svobodná královská města, hradští župani), problematika provincionální správy (zvláštnosti jednotlivých komitátů, vrchnostenské imunity) a otázky poddanského práva trestního i civilního, ve svém obsahu značně různorodého podle jednotlivých panství. K nejdůležitějším otázkám patří styčné problémy česko-slovenské: srovnání Přemyslovců a Arpádovců, právo městské

a horní, Lucemburkové a Anjouovci, období Zikmundovo, ohlas husitského revolučního hnutí, poměr Jiřího z Poděbrad k Hunyadymu a Korvínovi, stát jagiellonský a odbourávání stavovských privilegií po r. 1526.

V diskusi pronesl K. Malý domněnku, že na příklad v oblasti trestního práva je sice nutno konstatovat značnou různorodost, nicméně však bude možno najít značné paralely alespoň mezi trestními soustavami podle jednotlivých stavů. Dr. Janoušek osvětlil problém šoltysů v historických zemích (výzkumy Dr. Jaroslava Novotného z Brna) a prof. Dr. Karol Rebro (Kabinet právních věd SAV) vylíčil postupný tlak na šoltysy na Slovensku, jenž vedl k jejich zrušení za Marie Terezie a tím likvidaci svobodného selského obyvatelstva v této zemi.

Prof. Dr. Vaněček upozornil, že diskuse se vede odděleně pro problémy české a slovenské a že už tento fakt sám volá po nutnosti hledat společnou tematiku československou. Takovouto tematikou je typicky, jak pravil Dr. Kejř, oblast horního práva, nebo, jak o tom referoval Dr. Procházka, otázka poddaných na moravsko-slovenském pohraničí a otázka valašská, dosud nejlépe zpracovaná (Kadlec, Chaloupecký, Macůrek). Rovněž Dr. Veselý požadoval hledání společných temat, jako je především společný stát po r. 1492 nebo otázka německého práva v našich zemích.

REFERÁT V.

Dr. Valentin Urfus:

K problematice dějin státu a práva v českých zemích v období feudálního absolutismu

Události kolem Bílé hory neznamenalý »konec českého práva«, jak se s tím běžně setkáváme výslovně i nevýslovně ve starší literatuře právněhistorické. K specifickým vlastnostem práce na tomto zcela zanedbaném úseku patří zvláště původní výzkum.

S hlediska soustřeďování zákonodárné a obecně normativní činnosti v rukách absolutního vladaře je třeba především stanovit jednotlivé formy normativní činnosti a určit přesné hranice pojmu legislativního a správního aktu. V tomto okruhu otázek vyvstává problém evidence normativního materiálu a problematika teritoriální působnosti absolutistických norem. Při účasti měšťanského a nešlechtického živlu v mechanismu absolutistického státu je třeba sledovat proces relativního osamostatňování byrokracie jako samostatné společenské skupiny. K nejnaléhavějším úkolům náleží i vypracování podrobného organizačního a kompetenčního schématu správní organizace absolutistického státu, na němž bude mít mimořádný zájem především naše archivnictví.

Významnou oblastí výzkumu jsou otázky kolem norem vycházejících z postulatů hospodářské politiky absolutistického státu (merkantilismus). Sem náleží především sledování problematiky vytváření se nové živnostenské soustavy a reglementace průmyslového a živnostenského podnikání.

Hlavním zorným úhlem musí být aspekt splývání zemského a městského práva. Dochované množství judikatury dovoluje také významné nové závěry. Problémem se stává zvládnutí pramenů, tedy především otázka výběru, a to jak při vědecké práci monografické, tak při edici pramenů.

(Diskuse k přednášce se konala společně s diskusí k přednášce prof. Dr. Rebra.)

Prof. Dr. Karol Rebro:

*Zvláštní právněhistorická problematika Slovenska
v závěrečné fázi feudálního státu uherského*

Slovenské právní dějiny nelze odtrhovat od dějin uherských; je tu však řada slovenských zvláštností, které je třeba vyzdvihnout. Tak jako obecná historie konstatovala, že Slovensko má své vlastní dějiny (Krofta, Chaloupecký), tak má i své právní dějiny. Dosud existující koncepci uherskou nebo docela jen maďarskou je třeba nahradit koncepcí slovenskou a československou. Slováci byli v uherském státu národem podmaněným a proti panujícímu stavu revoltujícím; za této situace nelze na problematiku vývoje státu hledět s hlediska pokroku nebo regrese státního zřízení jako takového, nýbrž s hlediska praktického uplatnění právních předpisů ve prospěch nebo v neprospěch slovenského národa.

Na počátku tohoto období Slovensko předstihlo jižní země, postižené tureckým nápirem; důležitou roli hrála na Slovensku koncentrace šlechty protivící se habsburské monarchii. Později v období stoupajícího útlaku Slovensko zaostalo. Obrozenectví přináší nové sblížení mezi situací na Slovensku a v historických zemích. Do popředí vystupuje jako thema společné Slovensku i českým zemím otázka zásahů monarchie.

Materiál tohoto období klade některé negativní předpoklady pro vědeckou práci. Je to jeho těžká dostupnost (dodnes jeho podstatná část je mimo území republiky) a skutečnost, že záznamy jsou psány výlučně maďarsky.

V diskusi, jež byla společná oběma referátům, podtrhl znovu Dr. Veselý, že toto období je nejméně zpracovaným úsekem naší právní historie. K tomu upozornil prof. Dr. Vaněček, že Kabinet dějin státu a práva v ČSR zaměřil svou činnost ve značné míře právě tímto směrem. Dr. Haas prohlásil, že zejména pro tuto dobu je nepostradatelná edice průvodců po archivním materiálu, jenž často dokládá instituce dosud neznámé.

Dr. Kloubouch hovořil o vysoké úrovni pražské právnické fakulty v době, kdy právníci stáli v čele osvícenského hnutí. Skutečnou povahu celkových poměrů dokresluje i fakt maximálního vzrůstu obyvatelstva. Dr. Kejř žádal soustředění zájmu na formy legislativy a objasnil přínos španělské scholastiky. Bylo by záhodno vypěstovat zvláštní pomocné vědy historické pro tuto dobu.

Prof. Dr. Vaněček upozornil na rozdíly pedagogického traktování a vědeckého systému čs. právních dějin. Doc. Dr. Vietoř zmínil poněkud formulací prof. Dr. Vaněčka o nedostatku znalostí českých odborníků o věcech slovenských a naopak podtrhl, že dnes se začíná rozvíjet spolupráce opravdu plodná.

Dr. Procházka zdůraznil potřebu zpracování soukromého, trestního a procesního práva v tomto období. Společným základem české a slovenské problematiky jsou shodné politické osudy a ideové proudy; vždy však je třeba mít na paměti, že tu nejde o stejné právní řády a že proto je možno postupovat jedine srovnávací metodou.

Dodatkem k diskusi podtrhl Dr. Urfus význam řady proměn na počátku 18. století jako periodizačního dělítky a prof. Dr. Rebro konstatoval, že při myšlence společenství česko-slovenského je sice třeba v této době vycházet z existence

dvou právních řádů, avšak právě proto je potřeba hledat rysy společné. Pro ně adekvátní je ovšem metoda srovnávací.

HLAVNÍ DISKUSNÍ PŘÍSPĚVEK VI.

Dr. Miloslav Doležal:

K otázkám naší právní slavistiky

Právní slavistika je oborem mimořádného významu a také neobyčejného rozsahu materie. Jejím nedostatkem dnes u nás jest, že těch několik odborníků, kteří vůbec ji pěstují, se jí věnuje jen na okraji své jiné běžné práce. Systematické studium právní slavistiky je zcela v počátcích a zde víc než kde jinde by bylo potřeba práci koordinovat. Thematicky stojí v popředí dva dějinné úseky: vznik státu a rozklad feudalismu (poddanské poměry).

V tomto oboru má naše věda dlouhou buržoasní tradici; jejích plodů je třeba na jedné straně využít, na druhé však je náležitě zhodnotit. Značné je tu nebezpečí přeceňování zvláštností slovanských institucí (romantismus minulého století), avšak také i nebezpečí marxistické vulgarisace při boji s buržoasní koncepcí za každou cenu. Novou tvářnost celé problematice dává i nutnost sledovat dějiny státu a práva Maďarska, Rumunska, Albánie a východních zemí německých.

Je potřeba lépe zajistit rozvoj tohoto oboru. Právě zde je mimořádný význam cizího archivního studia, stálého sledování příslušných otázek v jiných slovanských zemích a v neposlední řadě také intensivnějšího styku s jejími representanty.

V diskusi upozornil Dr. Procházka, že by Praha měla opět získat prvenství ve slavistice. Je to dnes tím důležitější, protože ani jinak široce rozvinutá právní historie polská není právě v tomto oboru příliš dobře fundována. Pro studium slavistiky je klasickou metodou metoda srovnávací; není potřeba mít v tomto směru někdy dost často vyhlašované obavy; vždyť nakonec při feudální tříšti řady politických center studium poměrů i uvnitř území nynějších států musí být rovněž povahy srovnávací.

Dr. Kincel hovořil dále o nacionalistickém aspektu právní slavistiky, Dr. Kudrna probíral otázku srovnávání institucí slovanských a germánských. Prof. Dr. Krandžalov upozornil na nebezpečí možnosti traktování určitých obecných forem kulturních jevů jako národních. Prof. Dr. Pošvář a prof. Dr. Cvetler referovali o otázkách studia právní slavistiky v brněnské odbočce Slovanického ústavu ČSAV. Závěrem odpověděl Dr. Doležal na některé podněty z diskuse.

REFERÁT VII.

Dr. Jiří Klabouch:

Hlavní úkoly studia dějin státu a práva v období 1848—1918

Tento úsek dějin státu a práva je dosud nejméně zpracován. Představuje jen výsek z plynulého vývoje buržoasního státu a práva a ve většině případů nebude možno studium vývoje jednotlivých institucí vymezit jenom těmito lety. V tomto období je politický a právní život v našich zemích určován širším státním celkem,

v jehož politickém a hospodářském životě hraje rozhodující úlohu buržoasie německá. Při studiu se lze opřít o hojnou soudobou odbornou literaturu, jež je ovšem povahy dogmatické.

Jednotlivé problémy, jež je potřeba zpracovat, nejsou stejně naléhavé. Vzhledem k nedostatku pracovníků bude dobře omezit se především na otázky, jež může zpracovat toliko právník. Nejaktuálnějším úkolem bude zpracování podstatných a zvláště cenných pramenů, provisorních přehledů (při nemožnosti urychleného zpracování monografického), základních problémů státního aparátu (poměr feudálů a buržoasie; armáda, policie, četnictvo; volební zákonodárství a politické strany) a potom institucí klíčového významu pro společnost (vlastnictví, rodina, námezdní práce).

Dělba práce by se tu měla dít podle jednotlivých právních oborů. V některých případech, kde všechno právo je podrobena týmž změnám, jež mají stejné příčiny a stejný směr, bude však výhodnější sledovat vývoj všech právních odvětví na jednu (1848; 1914—18).

(Diskuse k tomuto referátu se konala společně s diskusí o následujícím referátu doc. Dr. Vietora).

REFERÁT VIII.

Doc. Dr. Martin Vietor:

Základní právněhistorická problematika Slovenska za kapitalismu do r. 1918

Metodické problémy tohoto období na Slovensku jsou zcela shodné s těmi, jež pro české země naznačil Dr. Klabouch. Proto se tato přednáška může omezit na vytčení námětů, s jejichž zpracováním by se mělo započít před ostatními.

Mezi ně patří především problematika roku 1848 (ústavněprávní akty, zrušení poddanství), zvláště vhodná pro společné zpracování pro Slovensko i české země. Z období reakčního absolutismu stojí v čele zájmu Bachova éra na Slovensku, další vývoj správní organizace a počátky nástupu dělnické třídy. V nové situaci po rakousko-uherském vyrovnání je důležitou otázkou vyrovnání samo, volební právo, právní úprava průmyslové organizace, otázka župní samosprávy a dějiny lidové strany. V období imperialismu poskytuje bohatý materiál parlamentní praxe, v níž vyhraněně se ukazuje zrada buržoasie, dále je tu problém protidělnického zákonodárství (čeleďní zákon 26/1907), municipální reformy a konečně válečná legislativa. Zvláštní tematikou jsou feudální přežitky v buržoasním právu.

Ve společné diskusi k referátům Dr. Klaboucha a doc. Dr. Vietora poukázal Dr. P r o c h á z k a na to, že sepsání provisorních přehledů je vzhledem k hojnosti materiálu vhodné v zájmu lepší orientace už i pro předchozí období absolutistické. V období 1848—1914 je potřeba nepodléhat příliš zájmu o témata ryze politická a věnovat se námětům právním. Prof. Dr. V a n ě ě k zdůraznil potřebu archivního výzkumu. Materiál konkrétního právního života na rozdíl od obecných norem není tak snadno přístupný, jak míní Dr. Klabouch. Bylo by dobře nerozptylovat se přílišnou šíří tematiky. Likvidace feudálních vztahů a vznik samosprávy je materiál, která se výborně hodí pro zpracování v celostátním měřítku. Dr. K e j ř upozornil na nedostatečnou znalost pozemkového práva a nebezpečí, jež plyne z hojného používání neprávní literatury nejrůznějšího druhu.

Dr Haas hovořil o významu likvidace patrimoniální správy. Tento proces trval však několik desítek let a jeho postupu je třeba věnovat více pozornosti. Stejně zajímavým thematem je i dvoukolejnost správy. JUDr Leonard Bianchi (Kabinet právních věd SAV) prohlásil za nejvýznamnější otázku tohoto období přechod liberalismu v imperialismus. V této složité historické otázce selhávají právní teoretikové, a proto zde práci za ně bude musit obstarat právní historie.

V dalším vystoupili s drobnými připomínkami Dr Houser, prof. Dr Rebro, Dr Procházka, Dr Urfus, prof. Dr Vaněček, prof. Dr Pošvář a Dr Kloubouch.

HLAVNÍ DISKUSNÍ PŘÍSPĚVEK VII.

JUDr Stanislav Balík (právnícká fakulta Karlovy university):

K obecným dějinám státu a práva za kapitalismu

Protože designovaný referent se nedostavil, ujal se slova JUDr Ladislav Lipscher (právnícká fakulta Komenského university) a poukázal na nezpracovanost tohoto poměrně mladšího vědního oboru. Mezi otázky, jež by tu bylo potřeba především zpracovat, patří otázka parlamentarismu a pozemkových reforem. Nesnadná dostupnost materiálu si žádá zintenzivnění styků s cizinou. Bylo by žádoucí zřízení bibliografického střediska.

K tomu upozornil prof. Dr Vaněček, že i v resoluci ÚV KSČ je možno najít oporu pro prohlubování studia obecných dějin státu a práva za kapitalismu.

REFERÁT IX.

Dr Jaroslav Houser:

Klíčové otázky dějin státu a práva v ČSR v období předmnichovské republiky

Problematiku předmnichovské republiky nelze zpracovávat bez přihlédnutí k vývoji od r. 1848. Základem práce je tu důkladná ekonomická analýsa; ta však je znesnadněna tím, že dosud nebyly vypracovány hospodářské dějiny kapitalistické epochy u nás. Odlišný pramenný materiál této doby mění i rejstřík pomocných věd; vedle ekonomiky vystupuje do popředí statistika.

Při stanovení klíčových temat může se uplatnit hledisko neprobádanosti, hledisko zvláštního významu některých buržoasních institucí pro socialistické právo a hledisko politické užitečnosti. V praxi je třeba všechna tato hlediska kumulovat. Politická užitečnost některých temat může vyniknout později a mimo to mají význam stavebního kamene pro syntesu. Význačné postavení tu má pracovní (sociální) zákonodárství, v němž se odráží boj dělnictva, umožňuje kritika reformismu, je možné sledování transformace zákonodárství buržoasního v socialistické a přesvědčivé srovnání se stavem za kapitalismu je významné politicky.

Kolektivní spolupráci je třeba uplatnit při shromažďování materiálu (dokumentace), jeho základním hodnocení (konsultace) a konečně u některých temat i při jeho zpracovávání. Rozsah materiálu a nutnost jeho srovnávání s platným právem vedou k požadavku specialisace na určitý obor práva a požadavku znalosti odpo-

vidajícího platného práva socialistického. Jinak práce právního historika musí být vždy prací především materiálovou.

(Diskuse o tomto referátu se konala společně s diskusí o následujícím referátu Dr. Bianchiho.)

REFERÁT X.

Dr. Leonard Bianchi:

Klíčové otázky dějin státu a práva v období 1918—1938 a 1939—1945 na Slovensku

Zvláštní význam studia tohoto období tkví v tom, že výsledky studia procesu fašisace mají i funkci praktické direktivy pro soudobý postup dělnických stran v dnešních kapitalistických zemích. Proto zvláště důležité je studium Protektorátu a Slovenského státu, a v jejich rámci zejména ústavních institucí.

Negativním předpokladem pro vědecký výzkum je nedostatečný časový odstup. Působí tu zejména jednak okolnost, že řada tehdy působících osob ještě žije, jednak že teprve postupem času bude možno vědecky zpracovat všechn materiál, zatím často ještě neuveřejněný.

Rídícím momentem musí tu být stranický pohled s hlediska zájmů dělnické třídy, jenž je rozhodujícím zejména v otázkách ne zcela jasných. Dobré předpoklady má i aplikace srovnávací metody s poměry v západní Evropě. I ve speciálních otázkách je třeba konfrontovat pohledy české, slovenské a uherské, neboť všeobecně zde existuje řada styčných bodů.

Ve společné diskusí k oběma závěrečným referátům podtrhl Dr. Klabouch význam statistického výzkumu a s hlediska pracovní techniky význam spolupráce odborných pomocných sil. O jejich praktickém použití Kabinetem dějin zemědělství pro oblast výzkumu první pozemkové reformy referoval Dr. Janoušek.

Doc. Dr. Vietor hovořil o odlišných metodických problémech tohoto období. Otázka pomocných prací je mimořádně důležitá. Mezi aktuální problémy počínají už patřit i dějiny první etapy budování lidově demokratického zřízení.

Prof. Dr. Vaněček rozebíral otázku nesnadného získávání pracovníků pro toto období. Vzhledem k danému stavu není možná přísná specialisace podle právních odvětví, nýbrž naopak je žádoucí povšechné zaměření, stejně jako u pracovníků v starších epochách. Mezi základní themata patří otázka fašisace, přežitků feudalismu, střetu vlivů sovětských a západních, metod legislativy atd. Pro období nejnovější je výborným pracovním postupem technika anket s živými účastníky revolučních a válečných událostí. K této otázce anket zaujali stanovisko také doc. Dr. Vietor, Dr. Janoušek, Dr. Procházka a Dr. Klabouch.

K. Malý požadoval, aby byla zpracována rovněž recepce nacistického práva. JUDr. Karel Vaš (Právníký ústav ministerstva spravedlnosti) podtrhl themata aktuální pro dnešní zákonodárnou praxi: zemědělské právo kapitalismu, kapitalistická zákonnost, dělnické hnutí, zahraniční právní řád za druhé světové války.

Dr. Kíncel poukázal na význam historických prací z tohoto období pro teorii práva. Práce theoretiků založené na vadném přístupu k historickému materiálu vedou k různorodým nevěcným závěrům.

Poté zodpověděli Dr. Houser a Dr. Bianchi některé speciální otázky, nadhozené v diskusí.

★

Po skončení vlastního pořadu konference se přikročilo k volným námětům. Z podnětu prof. Dr. Pošváře informoval přítomné Dr. Procházka o stavu prací na »Historickém slovníku české právní terminologie« (HiSP). Prof. Dr. Rebro navrhl vydávání samostatného právněhistorického časopisu. K tomu Dr. Kejř podal výklad o nemožnosti okamžitého uskutečnění tohoto plánu; nedostatek má zatím aspoň částečně odstranit diskusní rubrika »Právněhistorických studií«. K témuž tematiku hovořili i prof. Dr. Vaněček, Dr. Bianchi a Dr. Procházka. O 500. výročí narození Všehrdova, připadajícím na léta 1960—61 (blíže nezjistitelném) mluvili Dr. Kloubach, prof. Dr. Vaněček a Dr. Kejř.

Po skončení diskuse se ujal závěrečného slova prof. Dr. Vaněček. Konferenci lze považovat za skutečné vědecké symposion v nejlepším smyslu slova. I když pro nedostatek času na diskusi zavilejší a zarputilejší byla výměna názorů vedena formou poněkud příliš »elegantní«, byl účastníkům podán bohatý a pestrý obraz naší právní historie na všech jejích úsecích. Celé jednání bylo neseno duchem opravdu soudružské spolupráce; zúčastnění si byli vědomi, že si navzájem pomáhají, a to je naplňovalo pocitem bezvýhradné vzájemné důvěry. V pozadí tohoto pozoruhodného faktu, jehož dosah nelze ani docenit, bylo jistě to, že nás všechny spojuje společný cíl: vybudování socialismu v naší vlasti, společné bohatství vítězných myšlenek marxismu-leninismu a společné úsilí, k němuž i my touto konferencí přispíváme, zachovat ve světě mír jako předpoklad a jedinou bezpečnou záruku nerušeného vědeckého pokroku.

Po přednesení návrhu resoluce, vypracovaného návrhovou komisí, se k resoluci vyjádřila řada řečníků z plena. Jejich připomínky byly pak ihned na místě zredigovány v toto konečné znění r e s o l u c e:

»Právní historikové Československa shromáždili se po prvé od osvobození své vlasti a jejího pracujícího lidu na pracovní konferenci konané ve dnech 19.—20. června 1957 v Praze za spoluúčasti obecných historiků, archivářů, archeologů a lingvistů. Na základě přednesených 10 referátů, 5 hlavních diskusních příspěvků a 116 dalších diskusních příspěvků mohli konstatovat značný rozmach, který vykazuje jejich tvůrčí vědecká práce za poslední leta. Vytvoření samostatného vědeckého pracoviště v rámci ČSAV v roce 1952, zorganizování pravidelného ročního sborníku vědeckých prací, jenž vchází dnes již do svého IV. ročníku, výchova nových vědeckých kádrů, mezi nimiž byly úspěšně obhájeny již tři kandidatury věd, nová náplň vysokoškolských učebních předmětů v oborech právněhistorických, čilý styk se zahraničními vědeckými pracovníky, v první řadě s právními historiky SSSR a lidových demokracií, avšak v poslední době také s právními historiky zemí kapitalistických, řada kvalitních nových děl, která se v současné době buď dotiskují anebo odevzdávají k publikování, nadějný a zcela reálný perspektivní plán práce pro několik let dopředu — to vše jsou skutečnosti, pro které čeští a slovenští právní historikové mohou mít za to, že někdejší stagnace vědecké práce je na většině jejích vědních úseků již dávno překonána.

Z jednání konference, která byla zahájena i vedena v duchu zasedání Ústředního výboru KSČ ve dnech 13. a 14. června 1957 i resoluce odtud vyšlé, vzešla řada podnětů a připomínek, mimořádně důležitých pro další rozvoj právněhistorické práce v Československu, ať již ve směru základního vědeckého bádání či ve směrech jiných, zejména vysokoškolsky-pedagogických a organizačních, které se takto předkládají příslušným instancím.

I. Pokud jde o zpracovávání základní právněhistorické tematiky došla konference k názoru, že je třeba věnovat pozornost *všem* časovým úsekům dějin státu a práva v ČSR, právě tak jako *všem* ostatním oborům právní historie. Všeobecně bylo požadováno, aby se právní historikové věnovali co nejvíce specifickým otázkám dějin *práva*, u nichž nelze očekávat, že by je mohli s úspěchem zpracovat specialisté jiných oborů.

V podrobnostech se navrhuje zejména:

1. v oboru dějin státu a práva v ČSR věnovat více pozornosti problematice počátků státu a práva, otázkám státu a práva v letech 1848—1945 (epocha kapitalismu) a započít se zpracováváním dějin státu a práva z prvních let budování socialismu; ve všech časových obdobích posílit studium práva majetkového, trestního a procesního a v epoše feudalismu pak zvláště studium práva městského a horního;

2. zpracovávat některá z československých tematik společně pro celé území ČSR (na příklad otázku likvidace pozemkově vrchnostenských vztahů, t. zv. buržoasní samosprávu, počátky státu a práva a j. v.);

3. pěstovat více právní romanistiku, germanistiku a kanonistiku, a to zejména ve vztahu k problematice právních dějin Československa;

4. zvýšený zájem věnovat právní slavistice v nejširším smyslu slova a v souvislosti s ní i právní byzantinistice;

5. aby pro umožnění právněhistorické práce zejména v epoše kapitalismu v ČSR byly v některém z ústavů ČSAV zpracovány hospodářské dějiny ČSR;

6. co nejvíce podporovat edice inventářů, katalogů a pramenů všeho druhu, mezi nimi také edice listin (diplomatáře).

II. Po stránce *o r g a n i s a č n í* konference doporučuje,

1. aby se v rámci ČSAV pomýšlelo na zřízení samostatného ústředního pracoviště právněhistorického, jehož úkolem by byla péče o všechny úseky právněhistorické práce, o koordinaci práce s obory příbuznými a o styk s právněhistorickou naukou zahraniční;

2. aby v rámci SAV byla v Kabinetu právních věd systemisována další místa pro právní historiky, stejně jako v ČSAV zejména pro obor dějin státu a práva od r. 1945;

3. aby byly ve vědeckých ústavech náležitě obsazeny některé právní obory, které již po řadu let vykazují úzký profil co do vysoce kvalifikovaných pracovních sil, na příklad právo římské a byzantské, jakož i slovanské právní dějiny; v tomto směru by bylo záhodno náležitě využít odborné erudice některých právních historiků, kteří toho času pracují na jiných úkolech;

4. aby byla místa odborných pracovníků v archivech obsazována také z řad právníků s právněhistorickým zaměřením;

5. aby se uvažovalo o vydávání právněhistorického časopisu a pro nejbližší dobu alespoň o rozšíření »Právněhistorických studií«;

6. aby se uvažovalo o zavedení povinného vyučování latině na určitém alespoň minimálním počtu jedenáctiletých a na některých jedenáctiletkách také řečtině,

ježto v jazykové přípravě právněhistorického dorostu se jeví nedostatky zejména co do znalostí klasických jazyků;

7. aby se přibližně v r. 1960 konala další právněhistorická konference (po případě s mezinárodní účastí), jejíž problematika bude speciální a bude ještě určena.

III. Konečně se konference usnesla, aby až do eventuálního jiného opatření sledoval otázky diskutované na tomto zasedání a pečoval o realizaci navržených a doporučených opatření Kabinet dějin státu a práva v ČSR (1. oddělení Ústavu práva ČSAV). Toto pracoviště nechť také svolává podle potřeby pracovní porady pro řešení naléhavých problémů právní historie.

IV. Tato resoluce bude na přání účastníků konference zaslána a) presidiím ČSAV a SAV, b) předsednictvům VI., VII. a VIII. sekce ČSAV a I. sekce SAV, c) děkanům obou právnických fakult. Vedle toho bude resoluce zaslána ředitelstvím všech ústavů a institucí, jejichž obory byly na konferenci zastoupeny, jakož i všem pozvaným účastníkům konference.«

Nakonec poděkoval prof. Dr. V a n ě ě k všem účastníkům konference a zvláště těm z nich, kteří přednesli referáty a zúčastnili se diskuse, řídili jednání od předsednického stolu, pracovali v návrhové komisi, vedli zápisy o jednání, a vůbec všem těm, kdo se zasloužili o zdar tohoto plodného zasedání.

Vladimír Procházka